

CONTRIBUȚII LA ISTORIA UNUI MONUMENT DOBROGEAN ÎNCHINAT LUI MIRCEA CEL BĂTRÂN

Rezumat: Prezentul studiu se referă la monumentul ridicat, prin subscripție publică, de către locuitorii orașului Tulcea, în memoria domnitorului Mircea cel Bătrân. Monumentul lui Mircea urma a fi ridicat în paralel cu monumentul care dorea să amintească urmașilor tulcenii de evenimentul important al reanexării Dobrogei la România după Războiul de Independență. La 1 martie 1900 a avut loc ceremonia punerii pietrei fundamentale dar, din cauza deselor schimbări politice la nivelul județului, dezvelirea oficială a monumentului, fixată pentru 1901, se pare că a avut loc mai târziu. La ocuparea Dobrogei de către germani în timpul Primului Război Mondial, aliații lor bulgari au dinamitat soclul monumentului iar statuia lui Mircea cel Bătrân a fost luată ca trofeu de război.

Cuvinte cheie: Tulcea, statuia lui Mircea cel Bătrân, Primul Război Mondial, ocupația bulgaro-germană.

În întreaga epocă modernă, dominată de idealurile de unitate și independență națională atât de scumpe românilor, figura unuia dintre cei mai străluciți voievozi pe care i-a avut Țara Românească, Mircea cel Bătrân, viteaz în război, iscusit diplomat în timp de pace, bun organizator și cârmuitor de țară, a avut putere de simbol.

După cum bine se știe, în vremea lui Mircea, pe care poetul Dimitrie Bolintinean îl asemuia cu o „stâncă împotriva căreia se sparse fulgerele tiranului Baiazid”¹, Țara Românească a atins cea mai mare întindere din toate timpurile. Faptul este probat și de binecunoscutul și impunătorul titlu pe care-l purta și cu care se mândrea domnitorul: „Io Mircea, mare voievod și domn, [...] stăpânind și domnind toată țara Ungrovlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărești, și Amlașului și Făgărașului herțeg și Banatului de Severin domn și de

* Muzeul Național de Istorie a României. E-mail: mioara.ste.ionita@gmail.com

¹ Dimitrie Bolintineanu, *Vieța lui Vlad Țepeș Vodă și Mircea Vodă cel Bătrân*, București, 1863, p. 85.

amândouă părțile de peste toată Dunărea și până la Marea cea Mare și cetății Dârstorului stăpânitor”².

Mai mult, în două documente latine din 1390 și 1391, Mircea cel Bătrân se intitula chiar „*terrarum Dobrodicii despotus*”³. În același timp, așa cum remarca istoricul Alexandru D. Xenopol „Mircea, în tot timpul domniei sale, de un gând fusese frământat, o țintă avusese în toată activitatea lui, dobândirea neatârării”⁴. Stau mărturie strălucirile sale victorii militare asupra turcilor, deși raportul de forțe era inegal, îndelungata sa rezistență în fața expansiunii otomane, până aproape de sfârșitul domniei și, mai cu seamă, importantul rezultat al acestei rezistențe: păstrarea ființei statului muntean.

După reintegrarea străvechiului pământ al Dobrogei în componența teritoriului României, pe temeiul legii scrise, dar și al celei nescrise, în urma războiului pentru cucerirea Independenței de Stat a țării noastre din 1877-1878, s-au înmulțit și accentuat preocupările legate de ridicarea unui monument închinat memoriei lui Mircea cel Bătrân chiar la gurile Dunării, unde fusese „stăpânitor”.

Între încercările demne de menționat se înscrie și cea a edililor orașului Tulcea, datând din ultimii ani ai secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Inițiativa aparține prefectului județului Tulcea din acea perioadă, Ioan Nenițescu și se împletea fericit cu o alta, aparținând aceluiași prefect, soldată cu ridicarea altui monument, dedicat „reanexării Dobrogei” în urma războiului pentru neatârare. Lucrările pentru transpunerea în viață a ambelor proiecte s-au desfășurat paralel, iar terminarea celor două monumente a avut loc consecutiv, respectiv în 1900 monumentul lui Mircea și 1901, monumentul Independenței.

Locuitorii Tulcei, locuitorii întregului județ, ca și o serie de personalități politice și culturale din toată România, au îmbrățișat cu căldură și entuziasm ideea, sprijinind-o din punct de vedere material ori de câte ori a fost cazul. Întrucât ridicarea monumentului lui Mircea a implicat efectuarea unei serii de alte lucrări edilitare, vizând amenajarea pieței ce urma să poarte numele marelui domnitor⁵, suma necesară a depășit-o pe cea solicitată de sculptorul Constantin Bălăcescu, respectiv 30.000 lei. Astfel încât, în primăvara anului 1900, pe lângă listele de subscripție deschise inițial, Ioan Nenițescu a fost nevoit să solicite aprobarea Ministerului de Interne în legătură cu lansarea, de data aceasta, a unui număr limitat de liste de subscripție pentru a acoperi în întregime costul lucrărilor și

² Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*, București, 1971, p. 281.

³ *Ibidem*.

⁴ Alexandru D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. III, București, 1914, p. 120.

⁵ „Istrul”, ziar politic, financiar, științific și literar, anul III, nr. 177, 30 martie 1900, p. 1.

pentru „a se face inaugurarea lui (a monumentului – n. n.) cu pompa și solemnitatea cuvenită”⁶.

În colecția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române se păstrează lista de subscripție nr. 11 datând din 27 mai 1900 destinată lui Dimitrie A. Sturdza. Adresându-se cunoscutului om politic așa cum apelase la toți „bunii Români, să contribuiască la înălțarea monumentului [...] în amintirea marelui voievod Mircea Basarab cel Betrân, stăpânitorul de odinioară al Dobrogei”⁷, prefectul Ioan Nenițescu îi trimitea alăturat lista de subscripție pe care urma să o completeze cu o sumă de bani, listă care, în stânga sus, are reprodusă imaginea proiectului monumentului aflat în curs de realizare.

Dar, până a recurge la această modalitate oficială de strângere a sumei necesare, comitetul pentru adunarea și gospodărirea fondurilor destinate ridicării monumentului inițiasse o serie de alte acțiuni în acest scop. Dintr-unul din ziarele locale, „Istrul”, aflăm că pentru 19 februarie 1900 era anunțat a avea loc în saloanele Primăriei din Tulcea „balul dat pentru sporirea fondului ridicării monumentului marelui Voievod Mircea cel Bătrân”⁸. Se pare că rezultatele au fost mulțumitoare și că balul „a reușit pe deplin”, suma obținută din organizarea tombolei ridicându-se la 700 de lei, iar cea din vânzarea biletelor se presupunea a fi și mai mare⁹. În șirul manifestărilor înscrise sub același generic se numără și „serata dansantă” ce urma să aibă loc în ziua de 4 martie 1900, în sala Teatrului „Carmen Sylva” din Sulina¹⁰.

La 21 mai 1900, același ziar „Istrul” făcea cunoscută inițiativa unui artist tulcean, Theodor I. Nicolov, care „va da în curând o reprezentație de prestidigitațiune, magie, experienți chimici, fantasmagorie și teatru în beneficiul <<Monumentului Mircea cel Bătrân>>”¹¹. Și asemenea inițiative, suntem siguri, deși ne lipsesc încă datele, nu au rămas singulare.

Realizarea monumentului închinat memoriei viteazului domnitor muntean a fost încredințată, inițial, de către municipalitatea din Tulcea și comitetul constituit în acest scop, unui tânăr și talentat sculptor, George Vasilescu (1863-1893)¹². Din păcate, moartea prematură a artistului a făcut ca problema să treneze un timp. Abia odată cu numirea lui Ioan Nenițescu în funcția de prefect al județului Tulcea,

⁶ Biblioteca Academiei Române, Cabinet manuscrise, Arhiva Sturdza, XVII, Varia 408-425, Doc. 411.

⁷ *Ibidem*.

⁸ „Istrul”, anul III nr. 172, 10 februarie 1900, p. 3.

⁹ *Idem*, nr. 174, 24 februarie 1900, p. 2.

¹⁰ *Idem*, nr. 175, 2 martie 1900, p. 3.

¹¹ *Idem*, nr. 181, 21 mai 1900, p. 3.

¹² George Oprescu, *Sculptura românească*, ediția a II-a revăzută, București, 1965, p. 74.

problema ridicării monumentului lui Mircea revine la ordinea zilei iar cel desemnat să continue și să definitiveze proiectul a fost sculptorul Constantin Bălăcescu.

Monumentul urma să se ridice la „încrucișarea stradelor Carol și Basarabilor”¹³ din Tulcea, unde urma să se deschidă o piață purtând numele voievodului, lucrare ce comporta modificarea toponimiei locului prin dărâmarea clădirii Căpitaniei portului, deschiderea sau lărgirea unor străzi și construirea unei elipse în jurul statuii, destinată circulației trăsurilor.

Încă de la sfârșitul lunii ianuarie 1900, folosindu-se de viziunea sa artistică pusă în practică la monumentul ridicat în cinstea lui Tudor Vladimirescu, în 1898, la Târgu Jiu, sculptorul Constantin Bălăcescu realizează, în gips, statuia lui Mircea cel Bătrân ce urma să aibă o înălțime de trei metri și trimite la Tulcea, pentru a fi văzute de către autoritățile locale și cetățenii orașului interesați, fotografiile acesteia¹⁴. Soclul statuii era proiectat a fi realizat dintr-o aglomerare de pietre având aspectul final de stâncă. În ce privește statuia, în februarie 1900, Constantin Bălăcescu pleacă deja la Milano¹⁵ pentru a o turna în bronz. Inaugurarea monumentului este fixată pentru luna mai, dorința autorităților locale fiind aceea de a transforma evenimentul într-o adevărată sărbătoare națională închinată memoriei lui Mircea cel Bătrân, la Tulcea urmând să fie prezent cu acest prilej chiar Regele Carol I.

La 1 martie 1900 are loc festivitatea de punere a pietrei fundamentale¹⁶, alături de un public numeros și de oficialitățile locale fiind invitate personalități culturale de seamă, între care și profesorul Constantin Moisil. S-au rostit cuvinte înflăcărâte ce elogiau pe învingătorul de la Rovine și stăpânitorul Dobrogei dar și faptele urmașilor lui Mircea, vitejii de la Plevna, Rahova și Smârdan care, acoperindu-se de glorie, au câștigat neatârarea României și au readus pământul dintre Dunăre și Marea Neagră în hotarele Patriei-Mamă. În final, după ce s-a dat citire documentului depus la temelia viitorului monument „închinat marelui și puternicului voevod Mircea cel Bătrân și cel Înțelept, care între anii 1386 și 1418 domni-a peste această provincie, Dobrogea, din vechiu Românească și de străbunii noștri Romani, încă înainte de cucerirea Daciei stăpânită”¹⁷, muzica regimentului a intonat „Deșteaptă-te române!”. Presa din țară, înțelegând prin aceasta ziare de prestigiu ca „Timpul”, „Constituționalul” sau „La Roumanie”, a apreciat că „această ceremonie a fost o adevărată serbare și a îmbrăcat un caracter grandios”¹⁸.

¹³ „Istrul”, anul III, nr. 169, 27 ianuarie 1900, p. 3.

¹⁴ Idem, nr. 170, 30 ianuarie 1900, p. 3.

¹⁵ Idem, nr. 174, 24 februarie 1900, p. 2.

¹⁶ Idem, nr. 175, 2 martie 1900, p. 1.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Idem, nr. 176, 19 martie 1900, p. 2.

Dar, dacă ridicarea stâncii pe care urma a fi așezată statuia lui Mircea se desfășura cu rapiditate, nu același lucru se putea spune despre celelalte lucrări edilitare și, în special, despre construirea elipsei din jurul monumentului. Așa încât inaugurarea acestuia, fixată inițial pentru luna mai, este amânată, urmând a avea loc în septembrie. Mai intervine și întârzierea aprobării Ministerului de Război, în legătură cu dărâmarea imobilului în care se afla Căpitania portului, ca și insuficiența fondurilor alocate de stat pentru realizarea pieței lui Mircea, care va trebui „a se pava deocamdată cu piatră brută, făcându-se trotuarele cu mozaic, lucrare ce se va face cu o cheltuială minimă și cu oamenii din serviciul tehnic al comunei”¹⁹.

Însăși realizarea și transportarea în țară a statuii lui Mircea a depășit termenul fixat. Abia la 12 octombrie sosește în țară „cu vaporul Societății Loyd”²⁰. În aceeași zi, sub supravegherea sculptorului și în prezența unui mare număr de cetățeni ai orașului Tulcea, statuia a fost ridicată pe stânca special construită, „cu fața întoarsă spre Dunărea ale cărei ambele maluri au fost odinioară stăpânite de marele voevod”²¹. Mircea, încoronat, era prezentat în picioare, ținându-și de tăiș sabia scoasă din teacă. În dreapta, stânca avea un intrând în care stătea un leu tronând peste însemnele de luptă – steaguri, tunuri, lănci etc. – , și peste stema Regelui Carol I, iar în partea din stânga jos a aceleiași stânci, pe o placă, era inscripționată data reintrării Dobrogei în componența teritoriului românesc: „14 noiembrie 1878”.

Apropierea sărbătorilor de iarnă, precum și criza politică intervenită în conducerea județului – în câteva luni numai, din toamna anului 1900 și până în primăvara 1901, se succedaseră la Prefectura Tulcea, după Ioan Nenițescu, Sebastian Moruzi, Nicolae Rosetti-Bălănescu, I. Andronescu, col. Magheru și I. Bastachi²² –, au făcut probabil ca inaugurarea festivă a monumentului să fie amânată pentru începutul anului 1901²³ și apoi să iasă cu totul din preocupările autorităților locale.

În legătură cu dezvelirea oficială a monumentului lui Mircea cel Bătrân de la Tulcea au fost avansate mai multe ipoteze. Cea mai plauzibilă dintre ele este cea a soților Elisabeta și Virgiliu Z. Teodorescu²⁴, din anul 1977, care au folosit ca sursă documentară Fondul Muzeul Alexandru Saint-Georges de la Arhivele Naționale

¹⁹ Idem, nr. 182, 15 iunie 1900, p. 2.

²⁰ „România tânără”, anul II, (seria II-a), nr. 21, 12 octombrie 1900, p. 2.

²¹ „Istrul”, anul III, nr. 194, 23 noiembrie 1900, p. 2.

²² „Dobrogea”, anul II, nr. 7, 13, 17, 40 din 1901.

²³ „Istrul”, anul III, nr. 195, 21 decembrie 1900, p. 3.

²⁴ Virgiliu Z. Teodorescu, Elisabeta Teodorescu, *Referințe documentare la sculptorul Constantin Bălănescu*, în „Muzeul Municipiului București”, nr. XV/1977, p. 201-220.

Istorice Centrale²⁵, ce cuprinde cupiuri din presă legate de activitatea sculptorului Constantin Bălăcescu, autor al statuii lui Mircea cel Bătrân de la Tulcea. Potrivit datelor oferite de cupiuri din ziarul „Epoca”/3.XI.1900 care inserează articolul „Monumentul lui Mircea”, semnat de Mihail Straja, și din revista „Familia” (anul 36, nr. 4/23.I.190) „la 14/27 octombrie 1900, la Tulcea a fost dezvelit monumentul dedicat lui Mircea cel Mare”²⁶.

În același an 1977, criticul de artă Paul Rezeanu și-a lansat propria ipoteză asupra datei dezvelirii monumentului lui Mircea cel Bătrân de la Tulcea, avansând ca dată anul 1903, fără însă a aduce argumente științifice solide.²⁷ Paul Rezeanu aduce însă o serie de informații interesante legate de subiectul tratat, anume că în 1940, după ocuparea Basarabiei de către Rusia Sovietică, pe ruinele soclului statuii lui Mircea a fost amplasată statuia Regelui Ferdinand adusă de la Ismail²⁸. În 2002, prin strădania Fundației „Galeriile Acum”, monumentul original al marelui voievod Mircea cel Bătrân a fost reconstituit după fotografiile și schițele de epocă și amplasat în fața Gării Feroviare din Tulcea, pe un soclu mult mai mic²⁹.

Monumentul a fost apreciat pozitiv în epocă, atât ca idee, cât și ca realizare artistică, deși au existat și păreri opuse izvorâte din considerente de ordin politic, după cum se succedau partidele și guvernele la conducerea țării și a județului, sau din motive personale ce-l vizau pe sculptorul Constantin Bălăcescu³⁰.

În timpul Primului Război Mondial, după ocuparea sudului țării de către trupele germane și încredințarea administrației Dobrogei aliaților acestora, bulgarii, cu durere în suflet, tulcenii vor fi martorii distrugerii, între alte simboluri locale, și a monumentului lui Mircea. Statuia a fost luată ca trofeu de război, iar soclul dinamitat³¹. Martor neputincios la aceste fapte reprobabile, colonelul Ionescu Dobrogeanu nota: „Mărețul monument al reanexării Dobrogei, precum și statua lui Mircea de lângă grădina publică, au fost ridicate ca trofee, iar postamentele au fost sparte cu dinamită. Cu furie, bulgarii s-au năpustit asupra bustului lui Nenițescu și l-au aruncat în Dunăre”³².

²⁵ ANIC, Fond Muzeul Alexandru Saint-Georges, inv. 654, dos. 7/1899.

²⁶ Virgiliu Z. Teodorescu, Elisabeta Teodorescu, *op. cit.*, p. 208.

²⁷ Paul Rezeanu, *Istoricul a două monumente din Tulcea: Independenței și a Primului monument al lui Mircea cel Bătrân*, în „Peuce. Studii și comunicări de Etnografie și Muzeologie”, 6/1977.

²⁸ Asociația Română de Geopolitică, Geoeconomie și Geocultură [AR3G]/10 iulie 2019.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ „România tânără”, anul II, nr. 25 (seria II-a) din 30 octombrie 1900, p. 1.

³¹ Col. Ionescu Dobrogeanu, „*Invazia barbară din 1916-1918 în județul Tulcea*”, în „Arhiva Dobrogei”, vol. II, nr. 3/1919, p. 186.

³² *Ibidem*.

Acum însă, locuitorii Tulcei, poate urmași ai celor care, fără preget și-au adus obolul pentru ca în orașul lor să fie ridicat un mândru monument închinat marelui voievod muntean, simbol al neatârării de azi și din totdeauna a românilor, pot admira o nouă statuie a lui Mircea cel Bătrân, în versiunea sculptorului tulcean Ion Jalea.

CONTRIBUTIONS AT THE HISTORY OF A MONUMENT FROM DOBROGEA, DEDICATED TO MIRCEA THE ELDER

Abstract: This study refers to the monument erected by public subscription by the inhabitants of Tulcea, in memory of Prince Mircea the Old. Mircea's monument was to be erected in parallel with the monument that wanted to remind the people of Tulcea of the important event of the re-annexation of Dobrogea to Romania after the War of Independence. The foundation stone ceremony took place on March 1, 1900, but due to the frequent political changes in the county, the official unveiling of the monument, set for 1901, seems to have taken place later. When the Germans occupied Dobrogea during the First World War, their Bulgarian allies blew up the base of the monument, and the statue of Mircea the Elder was taken as a war trophy.

Keywords: Tulcea, the statue of Mircea the Elder, the First World War, the Bulgarian-German occupation.